

РЕТРОСПЕКТИВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Статтю присвячено аналізу та узагальненню підходів до розуміння сутності та проблематики поліцейського права в період методологічної кризи поліцейської XVIII-XIX ст. і визначенню на цій основі сучасних концептуальних засад поліцейської діяльності та можливості відродження поліцейського права в Україні як підгалузі адміністративного права, юридичної науки та навчальної дисципліни юридичного циклу.

Ключові слова: поліцейське право, поліцейська діяльність, правоохоронна діяльність, адміністративне право.

**Соломаха
Артем
Григорович,**

кандидат юридичних наук, асистент кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними тенденціями суспільства та держави до євроінтеграції та зростанням інтересу в науковій спільноті до поліцейського права, яке свого часу з'явилося і розвивалося зусиллями саме європейських учених і трансформувалось у сучасне адміністративне право.

Метою публікації є дослідження сутності та проблематики поліцейського права, визначення концептуальних засад поліцейської діяльності в Україні і на цій основі – обґрунтування можливості відродження поліцейського права як підгалузі адміністративного права, юридичної науки та навчальної дисципліни.

Відмінність тих чи інших тодішніх суспільних інституцій від сучасних зумовлює потребу уточнення наукової термінології. Без з'ясування термінів, які в різні періоди використовувалися поліцейстами, неможливо пояснити саму сутність поліцейського права. Центральними поняттями науки поліцейського права були «благочинство» та «благоустрій». Перше з них має багато визначень і впродовж тривалого часу змінювалося. Автори академічного курсу з адміністративного права цілком аргументовано вважають, що «його розуміли і широко, й вузько, а межі, які відділяють його від інших дефініцій, рухомі та не були ніколи остаточно встановлені. Зокрема під терміном

благочинство розуміли і безпеку взагалі, й громадський порядок, громадську безпеку, і державну безпеку, й загальний правопорядок у державі» [1, с. 17].

У XVIII ст. представники філософії права обґрунтували принцип, згідно з яким повноваження монарха діяти на власний розсуд обмежуються ідеєю загального добра, а примус передбачає охорону громадського порядку та спокою. Звідси випливає відмінність між «поліцією безпеки» та «поліцією добробуту», що набула згодом важливого значення. Передбачалося, що поліція безпеки охороняє громадський порядок у державі, життя та безпеку громадян. Діяльність поліції добробуту полягала у складній системі адміністративних заходів, спрямованих на розвиток державних і приватних господарств, а також на підтримку належного фізичного та духовного стану населення. Тобто все внутрішнє управління державою, за винятком військової справи та частково фінансового управління, перебувало в компетенції поліції безпеки та поліції добробуту.

З часом з'являється термін поліцейське право, який своїм існуванням завдячує так званій поліцейській державі. Поліцейська держава – це форма абсолютизму, що панувала в Європі у другій половині XVIII – на початку XIX ст. Характерними її рисами були урядова опіка та втручання в усі сфери життя, відсторонення громадян від участі в державному управлінні, підпорядкування економіки інтересам збільшення державної скарбниці, наявність розгалуженої бюрократії [1, с. 16].

З падінням поліцейських держав діяльність поліції в зазначеному сенсі поступово згортається. Щоправда, поділ на поліцію безпеки та добробуту деякий час зберігається. Нові філософські і політичні теорії намагалися поставити поліцію добробуту у вужчі рамки, зводячи її до охорони зовнішньої та внутрішньої безпеки. Відтак не випадково наприкінці XIX – на початку XX ст. «поширилося ставлення до поліції як організованої сили примусу в усіх галузях управління, де застосовується адміністративний примус: поліція моралі, поліція освіти, санітарна поліція тощо» [1, с. 18].

Українська «Міжнародна Поліцейська Енциклопедія» дає низку визначень поліцейського права. Найстисліше з них зводиться до такого: «Поліцейське право – галузь права і наукова дисципліна, прообраз сучасного адміністративного права» [2, с. 561]. Разом із тим попередня енциклопедична стаття інформує: «... на сучасному етапі побудови та розвитку національної системи права адміністративне право не відповідає вимогам, які ставляться до регулювання поліцейських суспільних відносин. Реалії сьогодення вимагають створення підгалузі адміністративного права – поліцейського права» [2, с. 561].

Сучасні російські юридичні словники дають своє визначення поліцейського права: «Полицейское право – в Российской империи – отрасль законодательства и научная дисциплина, явившиеся пробразом современного административного права. Предметом науки полицейского

права являлось изучение внутреннего управления. Однако содержание и метод полицейского права до Октябрьской революции 1917 г. так и не были точно определены» [3, с. 494].

Нагадаємо, що на межі XIX-XX ст. російські ліберально налаштовані правознавці – Е. Берендтс [4; 5], В. Гессен, [6; 7] В. Дерюжинський, С. Корф, С. Котляревський, М. Лазаревський, Я. Магазінер, М. Палієнко [8], Л. Петражицький [9], М. Рейснер [10] та інші – у своїх монографіях, лекційних курсах, статтях помилково пов'язували поліцейське право лише з поліцейською державою. Найпопулярнішим пропагандистом такої думки був А. Єлістратов [11; 12; 13; 14; 15].

Аналізуючи ситуацію, що склалася тоді у вітчизняній поліцейстиці, Е. Берендтс писав: «И у нас в России все сильнее чувствуется эта неудовлетворенность результатами, системой и методом науки полицейского права. Предложения обновления, освежения, реформы могут быть разделены на три группы. К первой группе относятся ученые, предлагающие заменить науку административного права наукой общественного права (Лешков в 50 годах, затем М. Шпилевский и отчасти, судя по словам в последнем издании курса «Полицейского права», Тарасов); ко второй группе принадлежит Шеймин, старающийся конструировать науку права внутреннего управления; наконец, в третью группу входит большинство наших полицейстов (Бунге, Антонович, Гаттенбергер, Симоненко, Левицкий); все эти ученые полагают спасение

науки административного права или полицейского права от бессодержательности и поверхностности в возвращении ее в эпоху Рау, Содена, Роснера, во введении или удержании ее в рамках «Volkswirtschaftspflege». [4, с. 292] Отже, єдності серед вітчизняних поліцейств у баченні засадничих принципів поліцейського права не було.

І. Гриценко цілком слушно наголошує, що починаючи з останньої чверті XIX ст. учені, які займалися проблемами поліцейського права, замість «дослідження владовідносин зосередилися на дослідженні правовідносин, які на відміну від попередніх мали не вертикальний, а горизонтальний характер і, як наслідок, регулювалися вже не поліцейським, а адміністративним правом». [16; 19] При цьому необхідно зазначити, що наука адміністративного права значно випереджала чинне на той час законодавство, яке все ще залишалося за своїм змістом поліцейським, оскільки більшість нормативних актів, які стосувалися управлінської діяльності, були прийняті в XIX ст. і продовжували діяти, досить часто без суттєвих змін, і в XX ст. [16, с. 20]

Потрібно додати, що до кінця XIX ст. уявлення про поліцію в суспільній свідомості більшості населення Російської імперії вже асоціювалося лише з примусовою діяльністю держави щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, а також з органами, що здійснювали таку діяльність. Тому сам термін поліцейське право почав сприйматися з певним упередженням, викликаючи переважно неприємні асоціації.

Але не слід забувати одну важливу тезу: кожна держава, навіть правова, зберігає риси поліцейської держави. Поліція є елементом правової держави, і першим правознавцем, який поставив поруч поняття «правова держава» і «поліція», був відомий німецький поліцейст Р. Моль. Він висунув низку засадничих положень: 1) поліцейська діяльність є виключно діяльністю уряду і його органів; 2) завдання поліції полягає в гарантуванні безпеки окремої людини та її майна; 3) поліцейська діяльність існує для захисту інтересів суспільства і має підпорядковуватися закону. Р. Моль зокрема наголошував: «Держава має право на поліцейську діяльність в усіх тих випадках, коли приватні сили хоч і можуть щось зробити, але лише дещо та недостатньою мірою» [17].

Факти засвідчують, що тенденція щодо обстоювання поліцейського (правоохоронного) аспекту в діяльності держави зберігалася в європейському правознавстві впродовж XIX-XX ст., незважаючи на потужний ліберальний рух. Вона помітна вже у працях класика поліцейстики Р. Моля [18], російського правознавця М. Коркунова [19], французького ученого М. Оріу [20], сучасних французьких правознавців Ф. Люшера [21] і Ж.-Л. Бержеля [22].

Отже, без поліцейського апарату правова держава не відбулася б, як не може вона існувати і без поліцейського права.

У роки радянської влади слово поліція сприймалося виключно негативно. Про це свідчить зокрема його визначення у третьому виданні «Большой Советской Энцикло-

педии». Там читаємо: «Полиция – в эксплуататорских государствах система особых органов надзора и принуждения, а также карательные войска внутреннего назначения, охраняющие существующий общественный строй путем открытого и прямого подавления». [23, с. 229] Натомість широкого вжитку набуло слово міліція. Однак слова міліція і поліція мають різний зміст і їх не варто застосовувати як синоніми. Сутності поліцейської діяльності держави більше відповідає термін поліція. Тому доцільніше застосовувати саме його. Відповідно до цього видається актуальним Закон України «Про поліцію» який мав би бути прийнятим принаймні ще 1991 р., оскільки 1989 р. у часи існування СРСР відомий учений-правник А. Кавецький одним із перших запропонував використовувати поняття «поліція» замість «міліція». Він писав, що «міліція за своїми організаційними та правовими принципами формування має називатися поліцією» [24, с. 13]. У Російській Федерації його заклик було почуто. Уперше після 1917 р. слово поліція набуло позитивного значення.

1993 року було видано монографію омського професора Ю. Солов'я про правове регулювання діяльності міліції у РФ [25]. Використовуючи праці дореволюційних учених-поліцейстів, автор схарактеризував окремі категорії поліцейського права і порушив питання про його визначення. Зокрема він писав: «Вважаю, настав час однозначно визнати існування поліцейського права як одного з елементів вітчизняної правової системи» [25, с. 420] Слід наголосити, що цей

учений одним із перших після 1917 р. відкрито виступив на захист поліцейського права як нормативно-правового утворення, що має в собі позитивний зміст і відображає певні адміністративно-правові реалії.

1998 року світ побачила монографія І. Мушкета та Є. Хохлова «Полицейское право России: проблемы теории» [26]. Назва роботи, щоправда, дещо не відповідає її змісту: це історико-правовий твір, у якому по суті відсутній теоретичний аналіз проблем поліцейського права. Незважаючи на це, автори доходять висновку «про доцільність... об'єктивної необхідності виділення в системі адміністративного права особливої підгалузі – поліцейського права» [26, с. 60].

Найповніший сучасний виклад історії розвитку поліцейського права як адміністративно-правової науки в Російській імперії знаходимо у вступній статті Ю. Старілова «История развития административно-правовой науки» до хрестоматії «Российское полицейское (административное) право. Конец XIX – начало XX века» [27, с. 9–38]

Упродовж багатьох років професор К. Бельський також намагається реабілітувати поліцейське право в очах російської наукової спільноти. Ця спроба, успішно розпочата в низці фахових статей і в монографії «Феноменология административного права», продовжена лекційним курсом «Полицейское право» [28]. У дослідженні російського науковця поліцейське право постає підгалуззю адміністративного права, яке безпідставно було забуто в роки радянської

влади і почало відроджуватися лише у 1990-х роках. Книга засвідчує авторське бачення догми поліцейського права, об'єктів поліцейської охорони, суб'єктів поліцейської діяльності, методів і форм поліцейської роботи. Поштовхом до написання лекційного курсу стали сучасні адміністративно-правові реалії Російської Федерації. Автор чітко засвідчив одне із завдань своєї книги: «Настоящая работа призвана и прямо, и косвенно показать односторонность советской (точнее марксистской) концепции административного права, выбросившей вследствие идеологической направленности из своего содержания полицейского права, и продолжающей, несмотря на крах марксистской идеологии в России, господствовать в учебниках и учебных пособиях» [28, с. 4].

Дискусія щодо реабілітації поліцейського права розпочалася в юридичній науці пострадянських держав у тих же 90-х роках. Актуальність пов'язаної з перспективами виокремлення поліцейського права проблематики зумовлюється не лише традиціями існування подібної підгалузі у правових системах європейських держав, а й потребами врегулювання правовідносин нових політичних і економічних умовах. Упродовж значного часу дискусію підтримують переважно ті, хто її розпочав, – представники адміністративно-правової науки. Окремі аспекти цієї проблеми досліджувалися у працях Ю. Аврутіна [29], І. Антонова [30], К. Бельського [28], О. Головіна [31], І. Гриценка [16], А. Комзюка [32], О. Мінченка [33], М. Москаленка [34],

І. Муштета [35; 26], М. Лошицького [36], О. Проневича [37], Ю. Солов'я [38; 25], Ю. Старілова [39; 40], М. Тихомирової [41], Я. Когут [42].

Питання відродження поліцейського права порушувалися в окремих статтях першого тому «Міжнародної Поліцейської Енциклопедії» [2].

Аналіз поглядів перелічених вище науковців на проблеми поліцейського права засвідчує їхню єдність у визначенні адміністративно-правової природи норм поліцейського права та наявності підстав для конструювання в межах комплексної галузі адміністративного права самостійної підгалузі поліцейського права як особливої системи однорідних предметно пов'язаних правових інституцій. У цьому зв'язку варто погодитися з думкою про те, що «підгалузь права має подвійну природу. З одного боку, вона має зберігати системні зв'язки з «материнською» галуззю права, а з іншого – мусить мати всі ознаки галузі права. Теоретико-правове вчення передбачає для виокремлення певної підгалузі необхідність низки обов'язкових умов, а саме: відособленість законодавчого масиву; специфічного предмета правового регулювання; єдиного методу правового регулювання» [37, с. 37].

У нинішніх історико-правових реаліях України продовжують формуватися принципово нові галузі юридичної науки, однією з яких є поліцейське право, або поліцейстика. Поява в Україні «Міжнародної Поліцейської Енциклопедії» покликана була узгодити понятєво-термінологічний інструментарій поліцейської науки, подолати термінологічний різ-

нобій у трактуванні термінів і понять, що відображають поліцейську сферу, та розглянути і сформулювати концептуальні засади поліцейської діяльності [2]. Це завдання енциклопедія успішно виконала.

Розвиток наук поліцейського та адміністративного права в Україні досліджували упорядники п'ятого тому «Антології української юридичної думки», який присвячено цим різновидам права [43]. У ґрунтовній вступній статті розглядається становлення поліцейського права в Україні та його поступова трансформація в бік права адміністративного. До текстів відомих українських правознавців XIX-XX ст. додано біографічні довідки про авторів і проаналізовано їхні наукові погляди. Поліцейське право в Університеті Св. Володимира в антології представляють фрагменти праць М. Бунге, І. Тарасова, А. Антоновича та М. Цитовича.

Вдалиий і досить змістовний екскурс в історію вітчизняного поліцейського права було зроблено І. Гриценком у його монографії, що висвітлює становлення і розвиток адміністративного права [16, с. 5–21]. Головну увагу автор зосередив на з'ясуванні передумов поступової трансформації поліцейського права в адміністративне. Саме цим був зумовлений добір праць дореволюційних поліцейств, чий твори піддавалися аналізу переважно під таким кутом зору.

Власний погляд на становлення та розвиток поліцейського права в Київському університеті засвідчили упорядники двотомника «Поліцейське право в Університеті Святого Володимира» [44; 45]. У книгах представлено

кращі зразки праць учених і викладачів університету, присвячені особливостям формування норм і традицій цієї науки, оприлюднено навчальні програми та конспекти лекційних курсів. Вступна стаття оглядає розвиток університетської дисципліни у взаємозв'язку з її викладанням як у Російській імперії, так і за її межами.

Стислий розгляд сучасного стану української поліцейстики засвідчує: кількість робіт, присвячених проблемам поліцейського права, є незначною; історія вітчизняної поліцейстики практично не досліджується загалом; Процес відродження поліцейського права перебігає доволі повільно. Тому в умовах розбудови Української держави й утворення інституцій громадянського суспільства існує нагальна потреба переосмислення стереотипів, сформованих у процесі державо- і правогенези. Так, однією з догм радянської юриспруденції, як слушно зазначає О. Проневич, було «однобічне тлумачення категорії поліцейського права як смислового аналогу узаконеного державного свавілля, а також сприйняття поліції виключно як інструменту державної репресії і домінування окремих верств населення у соціально неоднорідному суспільстві» [37, с. 34-35].

Свого часу відомий французький учений-правознавець М. Оріу висловився так: «Не потрібне нове, потрібне старо-нове» [20, с. 23] На жаль, учені-поліцейсти Російської імперії, як і їхні західні колеги та наставники, звертали мало уваги на історичний зв'язок і тяглість правничої традиції. М. Шпилевський, який од-

ним із перших помітив цю тенденцію, ще у 1870-х роках писав: «Каждый из них старался создать нечто новое, самостоятельное, совершенно оригинальное, стоящее вне всякой связи с трудами других деятелей на том же поприще. Если полицейсты и касались разбора чужих мнений, то для того только, чтобы раскритиковать их во что бы то ни стало, иногда даже чтобы умалить значение трудов своих предшественников и чрез это возвысить свои собственные заслуги в области науки. Хотя, конечно, вследствие общих законов развития человеческих знаний каждый из них в той или другой мере пользовался трудами других, и никто не избег, в большей или меньшей степени, чужого влияния, но несмотря на это бессознательно или часто сознательно не хотел признавать этого факта» [46, с. 89–90]

Резюмуючи наслідки розпочатого ще у 90-х роках ХХ ст. обговорення проблем поліцейського права, можна констатувати, що процес подолання ідеологічної заангажованості та догматизму в поєднанні з осмисленням наукового доробку дореволюційних поліцейстів сприяв мобілізації зусиль адміністративно-правової науки у визначенні перспектив відродження поліцейського права та формуванні його принципово нових теоретичних засад як науки, так і підгалузі адміністративного права.

Предмет поліцейського права не є сталою категорією, оскільки значною мірою залежить від чинної правоохоронної доктрини, стану нормативно-правового регулювання поліцейської діяльності. Коло явищ, що підляга-

ють регулюванню, варіюється залежно від суспільних очікувань.

Варто зауважити, що сучасна європейська правова доктрина вважає, що поліцейська діяльність – це правоохоронна діяльність, яку здійснюють органи виконавчої влади, що мають у своєму розпорядженні апарат державного примусу. Так пункт 1 Декларації про поліцію, прийнятої Парламентською Асамблеєю Ради Європи 8 травня 1979 р., підкреслює правоохоронний характер поліцейської діяльності. «Поліціант, – говориться в Декларації, – мусить виконувати покладені на нього законом обов'язки із захисту своїх співгромадян і суспільства від насилля, грабунку та інших суспільно небезпечних дій, як це встановлено законом» [47, с. 77–78]. Зазначений документ також передбачає, що «поліціант мусить пройти в повному обсязі загальну підготовку, професійну та службову підготовку, а також отримати відповідний інструктаж з соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини, зокрема з Європейської конвенції з прав людини» [47, с. 78–79].

В Україні на законодавчому рівні не визначено поняття правоохоронної діяльності, а в юридичній науці точаться дискусії з приводу того, діяльність яких органів слід визнавати правоохоронною. Це ускладнює розв'язання теоретичних проблем у цій сфері, негативно впливає на правове регулювання компетенції правоохоронних органів, правове й соціальне становище їхніх працівників, а отже, на їхню діяльність загалом [48].

Зазначена ситуація в юриспруденції створює чудовий плацдарм для

переосмислення та наповнення новим змістом поняття правоохоронної діяльності, виділення її нових видів і приведення її розуміння відповідно до фактично чинних суспільних відносин.

На нашу думку, актуальною на сьогодні є позиція Я. Когути, який розуміє під адміністративною поліцейською діяльністю правоохоронну діяльність уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, спрямовану на встановлення та забезпечення правопорядку, з можливістю застосування заходів адміністративного примусу в передбачених законом випадках. При цьому він поділяє поліцейську діяльність на загальну (адміністративну), яка охоплює профілактичну та охоронну діяльність уповноважених суб'єктів, та спеціальну (оперативно розшукову та кримінальну процесуальну) [42].

Ми можемо констатувати, що в Україні крім безпосередньо органів внутрішніх справ поліцейську діяльність здійснюють також інші уповноважені державою суб'єкти публічної адміністрації. Вдалим прикладом можуть бути державні інспекції або громадські формування з охорони порядку та державного кордону, які наділені законом відповідними повноваженнями. Таким чином, ми вважаємо, що в майбутньому, за умов законодавчого визначення поняття поліцейської діяльності, є доцільним змінити назви деяких уповноважених суб'єктів на поліцію. Наприклад, державна екологічна інспекція – екологічна поліція, громадське формування з охорону порядку та державного кордону – громадська поліція.

Ми погоджуємося з тезою К. Бельського, який стверджував, що з точки зору захисту конституційних прав без перебільшення поліцейське право має більш важливе соціальне значення, ніж кримінальне право, оскільки останнє направлено на вже здійснені кримінальні діяння, а поліцейське право – на їх попередження і припинення [28, с. 9].

Сьогодні в Україні можемо констатувати нове поліцейське право, яке відрізняється від класичного поліцейського права тим, що визначило правоохоронну складову домінуючою.

З метою створення належних передумов для конституювання поліцейського права як самостійної підгалузі адміністративного права та окремої наукової дисципліни ми рекомендуємо вжити низку системних заходів – усунути наявні методологічні перепони шляхом перейменування міліції на поліцію, законодавчо визначити уніфіковане поняття правоохоронної діяльності та системи правоохоронних органів України, визначити і законодавчо закріпити базові дефініції поліцейсько-правового характеру; відродити юридичну поліцейстику як самостійну галузь науки, спрямовану на розвиток поліцейсько-правової теорії; запровадити у вищих навчальних закладах юридичного профілю навчальну дисципліну «Поліцейське право»; підготувати програми, підручники, посібники, хрестоматії та інші методичні матеріали, необхідні для відновлення читання повноцінних курсів із поліцейського права в навчальних закладах юридичного профілю; здійснювати кодифікацію поліцейського права; поновити

і поглибити практику стажування у провідних університетах світу.

Об'єкти поліцейської охорони з докором дивляться в минуле. За останні два століття, що минули, соціалісти, спочатку наївні та благородні – Сен-Сімон і Фур'є, потім цинічні софісти Маркс і Енгельс намалювали схему майбутнього устрою суспільства, визнаючи охорону об'єктів у ньому не потрібною. Ленін пішов іще далі, заявивши: «Мы ставим своей конечной целью уничтожение государства, т. е. всякого насилия над людьми вообще» [50; 51]. Життя спростувало ці химери. Поліцейська діяльність держави виявилася необхідною умовою існування в нових реаліях, а разом із нею відроджується сукупність правових норм, що регламентують поліцейську діяльність, – поліцейське право, яке не може бути вповні замінено правом адміністративним. Поліцейське право як узагальнений досвід минулого не вичерпало себе, швидше – оновилося, знайшло свою нішу в адміністративному праві, постійно розвивається та має безумовні перспективи.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України: академ. курс: підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. : у 2 т. Т. 1. Заг. частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова); НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Юридична думка, 2004. – 584 с.
2. Міжнародна поліцейська енциклопедія = International Police Encyclopedia : понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика : у 10 т. Т. 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської

деонтології / Нац. акад. внутр. справ України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ, Акад. правових наук України; [відп. ред.: Римаренко Ю. ., Кондратьєв Я. Ю., Шемшученко Ю. С.]. – К.: ІнЮре, 2003. – 1232 с.

3. Барихин А. Б. Большой юридический энциклопедический словарь. – 2-е изд., перераб. и доп. / А. Б. Барихин. – М.: Книжный мир, 2008. – 792 с.

4. Берендтс Э. Н. О методе юридических наук (задачи, система и метод науки административного права) / Э. Н. Берендтс // РВ. – 1897. – № 4. – С. 284–307.

5. Берендтс Э. Н. Опыт системы административного права. Т. 1. Обзор истории административного права и истории его литературы, вып. 1 / Э. Н. Берендтс. – Ярославль: Типо-литогр. Э. Г. Фалька, 1898. – 265 с.

6. Гессен В. М. Административное право: популярные лекции для самообразования, сочинение проф. В. М. Гессена. Вып. 1 / В. М. Гессен. – С.-Петербург.: Паровая скоропеч. Г. Пожарова, 1903. – [1], IV, 240 с.

7. Гессен В. М. Лекции по полицейскому праву / В. М. Гессен. – С.-Петербург.: Типография «Север», 1908. – 196 с.

8. Палиенко Н. И. Правовое государство и конституционализм / Н. И. Палиенко // Вестник права. – 1906. – Кн. 1. – С. 127–163.

9. Петражицкий Л. «Полицейское» право / Л. Петражицкий // Право. – 1898. – № 3. – С. 9–18.

10. Рейснер М. Что такое правовое государство / М. Рейснер // Вестник права. – 1903. – Кн. 4. – С. 71–99.

11. Елистратов А. И. Административное право: лекции / А. И. Елистратов. – [М.]: Тип. т-ва И. Д. Сытина, [1911]. – 235 с.

12. Елистратов А. И. Государственное право: пособ. к лекциям / А. И. Елистратов. – М.: Печатня А. Снегиревой, 1912. – 360 с.

13. Елистратов А. И. Основные начала административного права / А. И. Елистратов. – М.: Г. А. Леман, 1914. – 332 с.

14. Елистратов А. И. Очерк административного права / А. И. Елистратов. – М.: Гос. изд.; Воен. тип. Штаба Р.К.К.А., 1922. – 236 с.

15. Елистратов А. И. Основные начала административного права / А. И. Елистратов. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Г. А. Леман и С. И. Сахаров, 1917. – 294 с.

16. Гриценко І. С. Становлення і розвиток наукових поглядів на основні інститути вітчизняного адміністративного права : монографія / І. С. Гриценко. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2007. – 335 с.

17. Моль Р. фон. Энциклопедия государственных наук / Роберт [фон] Моль; пер. А. Попова. – С.-Петербург.; М.: Издание Н. О. Вольфа, 1868. – 591 с.

18. Моль Р. фон. Наука полиции по началам юридического государства. Вып. 1 / Роберт фон Моль; пер. с 3-го изд. Р. Сементковским. – С.-Петербург.: Печатня В. И. Головина, 1871. – 336 с.

19. Коркунов Н. М. Русское государственное право: пособ. к лекциям : [в 2 т.]. Т. 1. Введение и общая часть / Н. М. Коркунов; под ред. и с доп. прив.-доц. С.-Петербург. ун-та З. Д. Авалова, М. Б. Горенберга, К. Н. Соколова. – 7-е изд., печатанное без перемен с 6-го, испр. – С.-Петербург.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1909. – 630 с.

20. Ориу М. Основы публичного права / Морис Ориу; пер. с франц. под ред. Е. Пашуканиса, Н. Челяпова; предисл. Е. Пашуканиса; Коммунистическая акад., Секция общ. теории права и государства. – М.: Изд-во Коммунистической акад., 1929. – 759 с.

21. Люшер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности / Франсуа Люшер; [пер. с фр. С. В. Боботова, Д. И. Васильева; под ред. и со вступ. ст. С. В. Боботова]. – М.: Прогресс; Универс, 1993. – 382 с.

22. Бержель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бержель; [пер. с франц. Г. В. Чуршукова; под общ. ред. В. И. Даниленко]. – М.: Nota bene, 2000. – 575 с.

23. Бельсон Я. М. Полиция / Я. М. Бельсон // Большая советская энциклопедия. – Изд. 3-е. – М., 1975. – Т. 20. – С. 229.
24. Кавецкий А. Б. На пути к правовому государству / А. Б. Кавецкий // Проблемы совершенствования деятельности органов внутренних дел по охране общественного порядка при проведении массовых мероприятий. – Минск, 1990. – С. 8–16.
25. Соловей Ю. П. Российское полицейское право : история и современность / Ю. П. Соловей // Государство и право. – 1995. – № 6. – С. 75–85.
26. Мушкет И. И. Полицейское право России: проблемы теории / И. И. Мушкет, Е. Б. Хохлов; под общ. ред. В. П. Сальникова. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 1998. – 173 с.
27. Стариков Ю. Н. История развития административно-правовой науки / Ю. Н. Стариков // Русское полицейское (административное) право. Конец XIX – начало XX века: хрестоматия / сост. и вступ. ст. Ю. Н. Старикова. – Воронеж, 1999. – С. 9–38.
28. Бельский К. С. Полицейское право =: лекц. курс / К. С. Бельский / под ред. А. В. Куракина. – М.: Дело и сервис, 2004. – 816 с.
29. Аврутин Ю. Е. Полиция и милиция в механизме обеспечения государственной власти в России. Теория, история, перспективы / Ю. Е. Аврутин. – С.-Петербург.: Юрид. центр-пресс, 2003. – 501 с.
30. Антонов И. П. Полицейское право: быть или не быть? / И. П. Антонов // Юридическое образование и наука. – 2011. – № 3. – С. 34–39.
31. Головин А. П. Административно-правовые основы украинской полицистики / А. П. Головин // Вісник Луганськ. академії внутр. справ МВС України. – 2002. – № 2. – С. 144–155.
32. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : моногр. / А. Т. Комзюк ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 366 с.
33. Мінченко О. В. Поліцейське право в системі юридичної освіти: європейська традиція та український досвід / О. В. Мінченко // Наук. вісник Нац. академії внутр. справ : наук.-теорет. журнал. – 2011. – № 5(78). – С. 294–300.
34. Москаленко М. М. Концепция «полицейского права» как идейно-теоретическое основание организации и деятельности полиции дореволюционной России: историко-теоретический аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Москаленко Михаил Михайлович. – Санкт-Петербург, 2004. – 22 с.
35. Мушкет И. И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России (историко-теоретический анализ): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00. 01 / Мушкет Иван Ильич. – Санкт-Петербург, 2003. – 452 с.
36. Лошицкий М. В. Реаблілітація поліцейського права / М. В. Лошицкий // Право України. – 2002. – № 7. – С. 95–99.
37. Проневич О. С. Реценція поліцейського права: проблеми та перспективи / О. С. Проневич // Вісник Харків. нац. ун-ту внутр. справ. – 2010. – № 1(48). – С. 34–43.
38. Соловей Ю. П. Правовое регулирование деятельности милиции в Российской Федерации / Ю. П. Соловей; Акад. М-ва внутр. дел РФ. – Омск: Омская высш. шк. милиции, 1993. – 501 с.
39. Стариков Ю. Н. Как развивалась наука административного права в европейских странах / Ю. Н. Стариков // Журнал российского права. – 1999. – № 3/4. – С. 203–215.
40. Стариков Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. Т. 1. История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты / Ю. Н. Стариков. – М.: Норма, 2002. – 673 с.
41. Тихомирова М. Л. К вопросу о сущности полицейского права / М. Л. Ти-

хомирова // История государства и права. – 2001. – № 5. – С. 41–43.

42. Когут Я. М. Щодо поняття адміністративно поліцейської діяльності / Я. М. Когут // Митна справа. – 2013. – № 5(2.2). – С. 321–326.

43. Антологія української юридичної думки: в 6 т. Т. 5. Поліцейське та адміністративне право / [ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; упоряд.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Усенко]. – К.: ВД «Юридична книга», 2003. – 600 с.

44. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / за ред. І. С. Гриценка; [ред. кол.: П. П. Андрушко, Г. І. Балюк, І. А. Безклубий та ін.; уклад.: І. С. Гриценко, В. А. Короткий]. – К.: Либідь, 2010. – 413 с.

45. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 2 / за ред. І. С. Гриценка; [ред. кол.: П. П. Андрушко, Г. І. Балюк, І. А. Безклубий та ін.; уклад.: І. С. Гриценко, В. А. Короткий]. – К.: Либідь, 2010. – 462 с.

46. Шпилевский М. М. Полицейское право, как самостоятельная отрасль пра-

воведения / М. М. Шпилевский // Антологія української юридичної думки : в 6 т. / [ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; упоряд.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Усенко]. – К., 2003. – Т. 5. – С. 83–119.

47. Сборник документов Совета Европы в области защиты прав человека и борьбы с преступностью / [сост. Т. И. Москалькова и др.]. – М.: Спарк, 1998. – 384 с.

48. Подоляка А. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи / А. Подоляка // Віче: Теорет. і громадсько-політ. журнал. 2009. – № 18. – С. 22–23.

49. Когут Я. М. Щодо поняття адміністративно поліцейської діяльності / Я. М. Когут // Митна справа. – 2013. – № 5(2.2). – С. 321–326.

50. Ленин В. И. Полное собрание сочинений: [в 50 т.]. Т. 33. Государство и революция / В. И. Ленин. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1967. – XXII, 433 с.

51. Левитский В. Ф. Предмет, задачи и метод науки полицейского права / В. Ф. Левитский. – Харьков: Тип. А. Дарре, 1894. – 25 с.

Соломаха А. Г. Ретроспектива и перспективы полицейского права в Украине.

Статья посвящена анализу и обобщению подходов к пониманию сути и проблематики полицейского права в период методологического кризиса полицейстики XVIII – XIX ст.ст. и определению на этом основании современных концептуальных основ полицейской деятельности и возможности возрождения полицейского права в Украине как подотрасли административного права, юридической науки и учебной дисциплины юридического цикла.

Ключевые слова: полицейское право, полицейская деятельность, правоохранительная деятельность, административное право.

Solomakha A. G. Retrospective and perspectives of police law science in Ukraine.

The purpose of this publication is the study of the nature and problems of police law science, forming a conceptual framework for police activity in Ukraine and on this basis justification opportunities revival police law science as sub administrative law jurisprudence and academic discipline.

The term «police law» owes its existence to the so-called police state. The police state is a form of absolutism that prevailed in Europe in the second half of the XVIII –

early XIX century. Characteristic features were its government care and intervention in all spheres of life, the removal of citizens from the state administration, subordination to the interests of the economy increase public treasury, the presence of an extensive bureaucracy.

Modern Russian legal dictionaries give his definition of police law «Police law – in the Russian Empire – industry legislation and scientific discipline, prototype of the administrative law. The subject of police law is the rule of internal governance. However Contents and the method of Police law science have not been precisely defined before the October Revolution of 1917.

On the verge of XIX – XX centuries there were no unity among domestic police law scientist in the vision of the fundamental principles of police law science. Analyzing scientific debate on police law science in the Russian Empire, the author concludes that the rule of law would not take place without police apparatus, as it cannot exist without police law.

During Soviet rule, the word «Police» was perceived negatively. Instead, consumer acquired the word «Militsiya». However, the word «militsiya» and «police» have different meanings and should not be used as synonyms. Essence of the state police is more consistent with the term «police». Therefore, it is appropriate to apply it. Under this seems relevant Law of Ukraine «About Police» which should be taken at least in 1991.

Modern European legal doctrine believes that police activity is a law enforcement activities, carried out by executive agencies that have the apparatus of state coercion. Thus, paragraph 1 of the Declaration on the Police adopted by the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, May 8, 1979, law enforcement emphasizes the nature of police activity.

We agree with the position of scientist Kogut that police activity in Ukraine is a law enforcement activity of authorized by the state public administration, aimed at establishing law and order, with the possibility of the application of administrative compulsion accordance with the law.

In Ukraine police activity is realized not only by the bodies of internal affairs and Militsia. We have a lot of different state bodies of executive power that in fact realized this function and also associations of citizens in protection of public order and the state border. All those bodies and associations need to be renamed as police according to their sphere of enforcement activity.

Today in Ukraine we can establish a new police law which differs from the classical police law in the domination of law enforcement component.

In order to create proper conditions for the second birth of the police law as an independent subsector of administrative law and separate scientific discipline we recommend to take a number of system events in science of legislation of Ukraine, such as: remove existing methodological obstacles by renaming the «Militsiya» to «Police», legislate basic definitions of police law science; restore police law science as an independent branch of science; introduce in higher education profile a legal discipline «Police law science»; prepare programs, manuals, reading and other learning materials required to read full courses.

Key words: police law, policing, law enforcement, administrative law.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2015